UNIWERSYTET WARSZAWSKI
WYDZIAŁ POLONISTYKI
wpłynęło dnia 6.09.2023

Dr hab. Stanisław Cygan, prof. UJK
Zakład Językoznawstwa Synchronicznego i Diachronicznego
Instytut Literaturoznawstwa i Językoznawstwa
UJK w Kielcach

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Andriia Barana pt.
Miejsce fonetyki w glottodydaktyce polonistycznej na poziomie początkującym – na przykładzie nauczania Słowian wschodnich języka polskiego jako obcego
napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Stanisława Dubisza; Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki, Instytut Polonistyki Stosowanej, Warszawa 2023, ss. 272

Uwagi ogólne

Od wielu lat obserwuje się coraz większe zainteresowanie nauką j. polskiego przez Słowian wschodnich (Ukraińców, Białorusinów, Rosjan), która odbywa się w różnorodnej formie: lekcje prywatne, zajęcia kursowe w szkołach językowych, w uniwersytetach, lekcje online. Z każdym rokiem rośnie liczba studentów zagranicznych z Ukrainy, Białorusi i Rosji[1] na polskich uczelniach studiujących w j. polskim. Daje się zauważyć wzrost liczby osób z tych krajów przystępujących do egzaminów certyfikatowych organizowanych nie tylko w Polsce, ale również poza granicami kraju.

Trudności akwizycji językowej Słowian wschodnich były już przedmiotem refleksji naukowej, przede wszystkim z perspektywy normatywnej, o czym świadczą prace zawierające analizę błędów językowych, głównie błędów leksykalnych, gramatycznych (por. np. wydaną niedawno monografię D. Izdebskiej-Długosz, *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*, Kraków 2021; publikacje A. Krawczuk, L. Korol, J. Kowalewskiego i innych; także zbiory ćwiczeń językowych służących kształceniu kompetencji językowej Słowian wschodnich: D. Izdebska-Długosz, *Po polsku bez błędu. Zbiór ćwiczeń z gramatyki języka polskiego dla studentów ukraińskojęzycznych (A1-B1)*, Rzeszów 2017, tejże, *Polski dla nas 1. Deklinacja i składnia kontrastywnie dla Słowian wschodnich (A2 – B2)*, Kraków 2021

[1] Jak podaje M. Hoły-Łuczaj, spośród 82 194 studentów zagranicznych w Polsce w roku akademickim 2019/2020 niemal połowę (39017) stanowiły osoby z Ukrainy, dalej z Białorusi (ok. 7 tysięcy), Rosji (1320). Zob. tejże, *Granice języka polskiego. Postawy wykładowców akademickich wobec kompetencji językowych studentów ukraińskich w kontekście migracji edukacyjnych do Polski*, „Studia Migracyjne. Przegląd Polonijny", 2022, nr 1(183), s. 157-180.

i in.). Trzeba nadmienić, że w mniejszym stopniu dotyczą one zagadnień fonetycznych. Zwraca się też uwagę na metodykę nauczania języka polskiego jako obcego (dalej jako jpjo) grup wschodniosłowiańskich.

Recenzowana praca doktorska mgra Andriia Barana sytuuje się w nurcie prac naukowych z zakresu glottodydaktyki polonistycznej i dotyczy złożonych zagadnień dydaktyki nauczania jpjo Słowian wschodnich, tj. kształcenia ich kompetencji fonetyczno-fonologicznej. Ze względu na zakres podejmowanych zagadnień wypełnia ona lukę w tym zakresie, pokazując trudności tych grup narodowościowych w zakresie wymowy polskiej. Podejmuje ważne zagadnienia określenia miejsca fonetyki w procesie kształcenia tych osób na poziomie elementarnym (A1). Mocno jest osadzona w intensywnie rozwijającej się ostatnio przestrzeni badawczej, tj. lapsologii glottodydaktycznej.

Dysertacja została napisana przez przedstawiciela młodej generacji badaczy, wykształconego w Ukrainie, słuchacza studiów doktoranckich na UW, który musiał się zmierzyć z trudną materią polskiego języka naukowego, musiał poznać trudne czasami opisy polszczyzny (zwłaszcza jej podsystemu fonetyczno-fonologicznego), konfrontowane nieustannie w pracy z opisami fonetyki języka ukraińskiego, białoruskiego i rosyjskiego (fonetyka kontrastywna).

Autor wyznaczył sobie niełatwe, bardzo ambitne zadanie badawcze i wywiązał się z niego znakomicie, przedstawiając do oceny dysertację rzetelnie opracowaną, dobrze napisaną (o niektórych niedostatkach językowych piszę w końcowej części recenzji). Trzeba zwrócić uwagę na kilka niezwykłych cech Badacza: umiejętność syntetyzowania wiedzy (znakomite syntetyczne omówienie złożonych zagadnień fonetyki języków wschodniosłowiańskich), umiejętności analityczno-interpretacyjne, rzetelność w opisie zagadnień językowych. Dojrzałość, solidność, pracowitość Pana mgra A. Barana jest widoczna w całej rozprawie, ale dwa rozdziały, stanowiące część empiryczną, dobrze pokazują te cechy Jego osobowości twórczej. Odnosi się to do zakresu czynności analityczno-interpretacyjnych Doktoranta, niezwykle czasochłonnych (przeprowadzenie badań w 6 ważnych polskich ośrodkach nauczania jpjo: w UJ, UŁ, US, UMCS, UWr, UW i Prywatnej Szkole Języka Polskiego TOGETHER w Warszawie, liczba 110 nagrań, z których wybrano 90, następnie ich odsłuchanie, zapis tekstów i ich analiza, grupowanie i charakterystyka błędów językowych oraz ich uzasadnianie, zbiór przetranskrybowanych tekstów). Wszystko to budzi mój podziw i moje wielkie uznanie.

Uwagi szczegółowe

Praca doktorska Pana mgra Andriia Barana składa się z pięciu rozdziałów poprzedzonych wstępem; w jej końcowej części są *Wnioski końcowe* (s. 174-181), dwa Aneksy: Aneks 1. *Zapisy fonetyczne tekstów* (s. 182-246), Aneks 2. *Formy fonetyczne zawierające błędy* (s. 247-2620). Następnym elementem strukturalnym rozprawy jest Bibliografia zawierająca wykaz 58 prac naukowych ściśle związanych z tematyką pracy, wykaz podręczników do nauczania jpjo i nauczania fonetyki języka polskiego jako obcego (s. 266-268) oraz źródeł internetowych (s. 268-269), a także *Spis tabeli* (l.mn. to *tabel*) *i wykresów* (s. 270) . Pracę zamyka streszczenie rozprawy w j. angielskim (s. 271-272).

Architektonika tego tekstu naukowego jest zgodna z budową innych rozpraw: jest to dysertacja o przejrzystej, czytelnej strukturze, spójna, właściwie sproblematyzowana, o rozbudowanej segmentacji podrozdziałowej, dwudzielnej budowie: część teoretyczno--metodologiczna i część materiałowo-interpretacyjna. Zresztą, strukturę tej pracy omówił Autor dość precyzyjnie (s. 8-11) w części wstępnej.

Rozdział I można by potraktować jako syntetyczne studium fonetyki kontrastywnej obejmującej cztery języki słowiańskie: trzy wschodniosłowiańskie (j. ukraiński, białoruski, rosyjski) i język polski (s. 12 – 44). Znajdują się tu też informacje o alfabetach tych języków. W końcowej części rozdziału mamy podsumowanie uwag. Zdaję sobie sprawę z tego, że niełatwo jest dokonać usystematyzowania wiedzy z tego zakresu w krótkim rozdziale, zwłaszcza przez młodego Badacza, jednak Pan mgr Baran wywiązał się bardzo dobrze z tego zadania. W pracy naukowej, której owocem jest recenzowana praca, Jego wielojęzyczność jest błogosławieństwem.

Przy charakterystyce głosek polskich Autor dysertacji korzysta z dwóch opracowań akademickich: publikacji J. Tambor i D. Ostaszewskiej oraz M. Wiśniewskiego. Zastanawia fakt doboru lektury. Dlaczego nie odwołał się do „klasycznych" prac fonetycznych?:

M. Dłuskiej: *Fonetyka polska. Artykulacje głosek polskich*, Warszawa – Kraków 1981,

B. Wierzchowskiej: *Fonetyka i fonologia języka polskiego*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980,

B. Klebanowskiej: *Interpretacja zjawisk fonologicznych w języku polskim – z ćwiczeniami*, Warszawa 2007, tejże, *Interpretacja fonologiczna zjawisk fonetycznych w języku polskim*, Warszawa 1990,

L. Dukiewicz, I. Sawickiej, *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Fonetyka i fonologia*, Kraków 1995.

Można było wspomnieć choćby w przypisie o innych opisach fonetycznych polszczyzny, np.:

J. Strutyński, *Gramatyka polska. cz. I. Wprowadzenie. Fonetyka. Fonologia*, Kraków 1995,
A. Dyszak, E. Laskowska, M. Święcicka *Fonetyczny i fonologiczny opis współczesnej polszczyzny: skrypt dla studentów filologii polskiej*, Bydgoszcz1997,
A. Rosińska-Mamej, *Fonetyka i fonologia języka polskiego. Skrypt dla studentów*, Kielce 2014.

Luki bibliograficzne zauważyłem na poziomie doboru artykułów naukowych i monografii obrazujących kompetencję językową w zakresie fonetyki różnych grup etnicznych. Poniższy wykaz artykułów zamieszczam z troski o większą świadomość Doktoranta. Warto – moim zdaniem – zapoznać się z nimi w trakcie przygotowania pracy do druku, a część na pewno wykorzystać twórczo:

M. Zakrzewska-Verduga, *Kompetencja fonologiczna w nauczaniu języka polskiego Słowaków. Trudne miejsca w wymowie (i ortografii)*, „Postscriptum Polonistyczne", 2 (26), 2020, s. 55-64.

I. Kaproń-Charzyńska, *Nauczanie fonetyki języka polskiego z perspektywy logopedycznej – studium przypadku z Chin*, „Postscriptum Polonistyczne", 2 (26), 2020, s. 65- 75.

R. Kaleta, *Dyskusja nad błędem językowym w wybranych polskich pracach językoznawczych wydanych w latach 1978-2008* (przegląd), „Lingwistyka Stosowana. Przegląd", nr 1, 2009, s. 151-171.

R. Kaleta, *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna*, Warszawa 2015 (błędy fonetyczne Białorusinów uczących się j. polskiego: s. 76-88).

R. Kaleta, *Błędologia w glottodydaktyce białorutenistycznej*, Warszawa 2018 (błędy fonetyczne Polaków uczących się j. białoruskiego: s. 185, 219- 227, 258-260, 301-302).

M. Biernacka, *Trudności w nauczaniu wymowy polskiej cudzoziemców w świetle wyników badań ankietowych*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców", t. 22, 2015, s. 252-265 (tu zamieszczona tabela pt. *Zagadnienia fonetyczne trudne dla poszczególnych narodowości*, s. 258-259).

A. Kravčuk, *Pol's'ka vimova z elementami pravopisu: dlâ ukraïnciv, ŝo vivčaût' pol's'ku movu. Navčal'nij posìbnik*, Kiïv 2015.

A. Kravčuk. *Pol's'ka mova: gramatika z vpravami. Pìdručnik dlâ viŝih navčal'nih zakladìv*, Kiïv 2016 (wymowa polska, s. 8-55).

A. Krawczuk, *Leksykologia i kultura języka polskiego, t. 2. Kultura języka*, Kijów 2017 (podrozdział 2.6. Wybrane zagadnienia poprawności fonetycznej. Tendencje rozwojowe w zakresie polskiej fonetyki, s. 141-172).

M. Biernacka, *Błąd glottodydaktyczny w zakresie podsystemu fonicznego – głos w dyskusji*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" nr 26, 2019, s. 183-196.

M. Biernacka, *Ćwiczenia komunikacyjne w nauczaniu fonetyki języka polskiego jako obcego*, [w:] *Teksty i podteksty w nauczaniu języka polskiego jako obcego – 3*, pod red.

B. Grocholi, M. Wojenki-Karasek, Łódź 2011, s. 253-259.

M. Gajos, *Podsystemy języka w praktyce glottodydaktycznej. Fonetyka*, Łódź 2010.

L. Madelska, *Język polski na tle języków świata a nauczanie wymowy w glottodydaktyce*, „Poradnik Językowy", z. 6, 2009, s. 38-55.

J. Tambor, *Nauczanie wymowy języka polskiego jako obcego*. Warsztaty, [w:] red. R. Cudak, J. Tambor, *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*, Katowice 2001, s. 79-85.

E. Badyda, *Po co jak (nie) uczyć cudzoziemców fonetyki języka polskiego?*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" nr 26, 2019, s. 197-208.

A. Majewska-Tworek, *Wymowa polska jako obca. Rozwiązywanie trudności artykulacyjnych w grupie międzynarodowej na rocznym kursie*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" nr 26, 2019, s. 209-220.

M. Wacławek, *Samogłoskowe problemy polszczyzny (emisja głosu, prawidła wymowy w świetle nauczania jpjo)*, [w:] *Sztuka czy rzemiosło 1?. Nauczyć Polski i polskiego*, red. A. Achtelik, J. Tambor, Katowice 2007, s. 52-61.

J. Tambor, *Nauczanie wymowy polskiej. Trudności różnych grup cudzoziemców*, [w:] *Sztuka i rzemiosło 2. Nauczyć Polski i polskiego*, red. A. Achtelik, M. Kita, J. Tambor, Katowice 2010, s. 30-51.

A. Majewska-Tworek, A. Majewska, *Nauczanie wymowy polskiej jako obcej. Teoria i praktyka*, [w:] red. A. Dąbrowska, U. Dobesz, *40 lat wrocławskiej glottodydaktyki polonistycznej –. teoria i praktyka*, Wrocław 2014, s. 277-290.

W. Mirosławska, *Trudne miejsca w nauczaniu wymowy polskiej w środowisku bułgarskojęzycznym*, „Postscriptum Polonistyczne" 2013, nr 2, s. 303-309.

M. Wtorkowska, *Problemy fonetyczne Słoweńców uczących się języka polskiego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców" nr 18, 2011, s. 243-252.

A. Majewska-Tworek, *Trudności fonetyczne i fonologiczne niemieckojęzycznych studentów uczących się języka polskiego jako obcego*, [w:] red. P. Garncarek, *Nauczanie języka polskiego i kultury polskiej w nowej rzeczywistości europejskiej*, Warszawa 2005, s. 159-163.

P. Smoczyński, *Trudności Niemców z wymową polską oraz związane z tym inne problemy lingwistyczne*, [w:] red. J. Lewandowski, *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, Warszawa 1965, s. 83-95.

M. Śmiarowska, *O problemach fonetycznych Wietnamczyków uczących się języka polskiego oraz ćwiczeniach usprawniających ich wymowę*, [w:] red. S. Dubisz, U. Sajkowska, *Język polski jako drugi kod komunikacyjny w Polsce*, Warszawa 2015, s. 43-50.

A. Majewska-Tworek, *Specyficzne problemy artykulacyjne w procesie przyswajania języka polskiego jako obcego*, „Studia Linguistica", t. XXII, 2003, s. 55-62.

Jest też dostępna online, znakomicie przygotowana *Bibliografia prac poświęconych nauczaniu wymowy polskiej cudzoziemców*, opracowana przez Marcina Maciołka: https://www.sjikp.us.edu.pl/wp-content/uploads/2020/10/Nauczanie-wymowy.

Rozdział II pt. *Fonetyka w glottodydaktyce. Dyskurs teoretyczny* (s. 45-84) jest poświęcony rozgraniczeniu pojęć fonodydaktyka, fonetyka w glottodydaktyce, metodologii (czy raczej metodyce?) nauczania języka polskiego jako obcego w zakresie wymowy. Zawiera też charakterystykę podręczników do nauczania jpjo oraz ćwiczeń w nich zawartych (podręczniki ogólne), a także czterech pomocy do nauczania fonetyki języka polskiego jako obcego (A. Majewskiej-Tworek, M. Maciołka i J. Tambor, B. Karczmarczuk, L. Madelskiej). Znów nasuwa się pytanie o kryterium doboru tych pomocy dydaktycznych. Dlaczego nie ma wśród tych publikacji innych specjalistycznych pomocy do nauczania fonetyki?, np.:

E. Kołaczek, *Fonetyka*, Kraków 2017,

J. Stanek, *Fonetyka. Polski w praktyce*, Kraków 2020,

K. Bednarskiej-Adamowicz, K. Dembińskiej, A. Małyski, *Łatwo ci mówić! Ćwiczenia fonetyczne dla obcokrajowców uczących się języka polskiego*, Warszawa 2019.

Przy okazji charakterystyki podręczników tzw. kursowych warto się zastanowić nad ich doborem w procesie kształcenia. Po okresie dominacji podręczników uniwersalnych, współcześnie przy dużej liczbie nowych prac, pojawia się pytanie o wybór podręczników „celowanych", adresowanych do konkretnych grup odbiorców, np. osób ukraińsko- czy rosyjskojęzycznych. Jakie propozycje w tym względzie miałby Autor pracy? Czy dałoby się wykorzystać i w jakim stopniu podręczniki do nauczania jpjo wydawane w Ukrainie dla osób ukraińskojęzycznych?

Może warto by w tytule tego rozdziału dodać przymiotnik *polonistyczny*: *Fonetyka w glottodydaktyce polonistycznej. Dyskurs teoretyczny*. (s. 45)

Rozdziały III-IV stanowią część empiryczną rozprawy Pana Andriia Barana.

W rozdziale III pt. *Opis przeprowadzonych badań* (s. 85-109) są zamieszczone szczegółowe dane dotyczące badanych (płeć, wiek, czas uczenia się języka polskiego, intensywność nauki, wykształcenie, używane języki w domu, poza nim (język pierwszy, język drugi), znajomość języków obcych, region, kraj pochodzenia), sposobu gromadzenia materiału badawczego. Scharakteryzowano specyfikę analizy materiału badawczego (specjalnie przygotowany przez Doktoranta tekst przeznaczony do czytania przez respondentów), dodano przykładowy tekst zapisany fonetycznie oraz zawarto uwagi

o analizie ilościowej materiału językowego. Jego ilościowa charakterystyka odnosi się do wszystkich form tekstowych (21 627): formy poprawne (10359 – 47,9%), formy niepoprawne (11 268 – 52,1%).

Z kolei rozdział IV (s. 110-146) obejmuje jakościową analizę materiału badawczego i został posegmentowny następująco:

1. Kontrasty interferencyjne: epenteza, akcent i transformacja prozodyczna, fonetyka wewnątrzwyrazowa, samogłoski nosowe, wpływ ortografii na wymowę,
2. Kontrasty defektywno-deformacyjne: interwersja, błędnie odczytane formy wyrazowe, akcent. Transformacja prozodyczna, fonetyka wewnątrzwyrazowa, samogłoski nosowe, wpływ ortografii na realizację fonetyczną,
3. Kontrasty innowacyjne: błędnie odczytane formy wyrazowe, błąd innowacyjny w obrębie całego wyrazu, akcent, fonetyka wewnątrzwyrazowa, samogłoski nosowe. Hiperpoprawna realizacja, wpływ ortografii na wymowę.

Słusznie Autor wpisuje wyniki swoich badań w obszar lapsologii glotodydaktycznej: wyekscerpował 70 typów błędów o łącznej liczbie 8384 (por. różnice w stosunku do podanej w III rozdziale pracy liczby 11268). We wnioskach do tego rozdziału mamy pokazany wykaz różnego rodzaju błędów fonetycznych popełnianych przez Słowian wschodnich. Badacz podaje interferencję (6960 form) jako częstą ich przyczynę; najmniej jest błędów będących wynikiem innowacji (535) i błędów defektywno-deformacyjnych (889). Wskazuje także na ich typowość. Są to m.in.: transakcentacja, akanie, rozchwianie realizacji szeregów [š] [ž] [č] [ǯ] – [ś] [ź] [ć] [ʒ́] – [s] [z] [c] [ʒ], błędy związane z realizacją fonetyczną oraz ortografią liter *ł* i *l*, rozpodobnienia pod względem dźwięczności, błędy w wymowie samogłosek nosowych i in. (dodatkowo zostały one zilustrowane na dwóch wykresach: Wykres 9, s. 144; Wykres 10, s. 145) .

Bardzo ważną część pracy stanowi rozdział V. Jest on oparty na bazie własnych doświadczeń dydaktycznych Autora, literatury naukowej. Chcę zwrócić uwagę na starannie opracowany podrozdział 2. i 3., szczególnie na podrozdział 3. o charakterze praktycznym. *Ćwiczenia fonetyczne. Materiał dodatkowy do nauczania fonetyki na poziomach A1 oraz A2* to rodzaj poradnika fonetycznego ze zbiorem ćwiczeń na poziomie A1. Autor dysertacji, lektor jpjo jest przekonany o zmianie podejścia do nauczania fonetyki języka polskiego jako obcego. Uważa, że „fonetyka powinna zajmować jedno z najważniejszych miejsc w nauczaniu języka polskiego jako obcego" (s. 6), że „bez fundamentu fonetycznego nauczanie i uczenie się języka polskiego jako obcego traci sens w dalszych etapach

dydaktyki" (s. 6). Jego zdaniem, na późniejszych etapach nie ma już specjalnie miejsca na ćwiczenia fonetyczne; błędy fonetyczne z poziomu niższego są uporczywe i wskazują na wyraźną lukę w kompetencji językowej uczących się. Jest także przekonany o skuteczności zaproponowanej przez siebie metody nauczania fonetyki j. polskiego. (s. 7)

Bardzo wartościowe są Wnioski końcowe (s. 174-181) będące podsumowaniem wyników badań i co ważne – a rzadkie w pracach kandydatów do stopnia doktora – są rozbudowane i zawierają uwagi do każdego z rozdziałów.

Ważnym dopełnieniem pracy są dwa aneksy. W pierwszym z nich z iście filologiczną akrybią Pan mgr A. Baran dokonał zapisu fonetycznego czytanych tekstów. Drugi Aneks zawiera ułożony alfabetycznie wykaz błędnych form fonetycznych wraz z liczbą wystąpień.

Zamieszczone poniżej uwagi krytyczne nie obniżają wysokiego poziomu merytorycznego dysertacji. Ich lista nie jest duża:

1. Niejasny jest dla mnie termin *samogłoski czyste*? (s. 29)
2. Błędne nazwanie sufiksów nazwiskotwórczych końcówkami nazwisk polskich typu – *wski/wska.* (s. 79)
3. Niektóre przypisy mają zapis danych autora publikacji odmienny od pozostałych: por. np. A. Majewska-Tworek (s. 82), Seretny A. (s. 94)
4. Co oznacza skrót SMM?
5. Kilka uwag odnosi się do poprawności językowej:

a) usterki graficzne: jak zam. jako (s. 31), dyskusje zam. dyskusję (s. 42); nie docenione (s. 48), „Poradnik językowy" (s. 49, s. 50), *Survival polish* (s. 71, 72, 80), *Introduction to polish pronunciation and spelling* (s. 76), nie zawierające (s. 77), [...] gdy wyraz został przeczytanie niepoprawnie (s. 97),

b) niezręczności stylistyczne (s. 4, 7. 18, 22, 25, 58, 61, 68, 86, 92-93, 123):

Język polski jako język drugi lub obcy nabiera popularności wśród obcokrajowców, zwłaszcza ze wschodnich słowiańskich państw – Ukrainy, Białorusi i Rosji. (s. 4)

[...] dlaczego fonetyka jest tak ważna, w jakim celu powinna być podawana na samym początku [...]. (s. 7)

Zgodnie z M. Wiśniewskim proces ten zachodzi na styku morfemów [...]. (s. 18)

[...] zależą od prędkości mówienia. (s. 18)

[...] zostaną omówione w poszczególnych częściach dzisiejszego rozdziału. (s. 22)

Zgodnie z N. Tocką akomodacja „to zmiany odbywające się między dźwiękami różnych kategorii [...]". (s. 25)

[...] dlatego nie stosuję tutaj graficznego znaku na poznaczenie typowego polskiego glajdu [i] (s. 25)

[...] - opis i analiza ćwiczeń na wymowę w podręcznikach do nauczania i uczenia się języka polskiego jako obcego (s. 45)

[...] należy rozróżniać nauczanie wymowy od nauczania fonetyki [...]. (s. 55)

[...] większość takich podręczników pierwszą lekcją wprowadza zasady wymowy [...]. (s. 56)

Autorka, jak i większość z tutaj już przytoczonych, zgadza się co do tego, że metoda komunikacyjna [...]. (s. 58)

Należy zatem w procesie nauczania języka obcego odtworzyć warunki naturalnego odbywania języka ojczystego [...]. (s. 61)

Choć nauczyciel nie powinien być wzorem wymowy [...]. (s. 68)

osoby [...] z ukształtowaną karierą. (s. 86)

Na koniec przedstawiam dane dotyczące **rodzaju działalności**. Można tu wyróżnić trzy podkategorie: 1. Po maturze [...] 2. Studenci [...] 3. Po studiach [...]. (s. 92-93)

[...] zmiękczenie [...] ma funkcję [...] (s. 123)

- powtarzanie wyrazów w bliskim sąsiedztwie:

artykuł stanowi (s. 48), autor (s. 60), zostanie przestawiona/zostaną przedstawione (s. 85), pojawia się (s. 104), występuje (s. 106)

c) błędy w zakresie interpunkcji: (s. 12, 15, 17, 20 (2 razy), 23, 25, 29, 33, 39, 40, 41, 43, 51 (dwa razy), 56, 59 (4 razy), 60, 63 (trzy razy), 65 (2 razy), 64, 73, 74, 75, 89, 103, 117, 119, 126, 131, 135, 138, 139, 141, 143, 147, 156, 159, 162, 169, 170, 171, 172, 173, 176, 178). Duża część z nich są to błędy powtarzające się:

Opisując język polski, ukraiński, rosyjski czy białoruski nie zamierzam wchodzić w głębsze szczegóły wymowy w niektórych pozycjach. (s. 12)

[...] twardej [ł], która w żywej mowie już prawie zanikła pomijając niektóre dialekty [...]. (s. 15)

Mówiąc o akcencie należałoby również wspomnieć pojęcie *proklityk* i *enklityk*. (s. 20)

Opisując fonetykę należy pamiętać, że ortografia i fonetyka nie są rozłączne [...]. (s. 20)

[...] na pozbycie się akcentu w języku obcym nakładają się takie czynniki jak wiek, motywacja, otoczenie językowe [...]. (s. 56)

Biorąc za punkt wyjścia język polski jako podstawę porównawczą poniżej podejmę próbę pokazania cech wspólnych [...]. (s. 39)

Ten proces ze względu na możliwość wymowy doliterowej, można uważać za pozycyjno-fakultatywny. (s. 17)

Pomijając półsamogłoski nosowe, które są wyłącznie w języku polskim należałoby zwrócić uwagę [...]. (s. 40)

W opinii ankietowanych obcokrajowców, Polacy reagują na ich wymowę [...]. (s. 51)

Inne problemy wymowy, które zostały wymienione były mniej uniwersalne i dotyczyły nosicieli konkretnych języków. (s. 51)

[...] by w takiej pozycji język nie podsuwał się płynnie ku dziąsłom dodając przynajmniej lekkiej barwy dziąsłowości dźwiękom [t] i [d]. (s. 43)

d) błędy gramatyczne:

Jeśli nie brać pod uwagę warianty regionalne, to przyjęto uważać [...]. (s. 18)

Głoska [j] jest uważany za zawsze miękki. (s. 25)

Natomiast asymilacja, czyli upodobnienie, są to procesy zachodzące w jednej kategorii dźwięków. (s. 25)

Ze względu na analityczność (czego?), artykuł *Sukcesy i porażki fonodydaktyki języka polskiego jako obcego. Uwagi postronnej obserwatorki* autorstwa Jolanty-Szpyry--Kozłowskiej stanowi [...]. (s. 48)

Zjawisko zmiękczenia i miękkości [...] w języku polskim istnieje. (s. 123)

[...] chcąc nie chcąc, takim wzorcem i autorytetem nauczyciel się staje. (s. 151)

Podsumowanie

Praca doktorska mgra Andria Barana pt. Miejsce fonetyki w glottodydaktyce polonistycznej na poziomie początkującym – na przykładzie nauczania Słowian wschodnich języka polskiego jako obcego to rozprawa interesująca, wartościowa, o dużych walorach poznawczych i praktycznym charakterze. Przyczynia się w sposób znaczący do poszerzenia zakresu badań nad kompetencją językową Słowian wschodnich (na przykładzie nauczania fonetyki języka polskiego jako obcego). Autor w pracy nobilituje fonetykę, podkreśla jej miejsce, rolę, rangę w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Można oczekiwać od Pana mgra Andriia Barana i życzyć Mu, aby zaprezentowane w pracy ćwiczenia fonetyczne dla cudzoziemców stały się częścią wartościowego, interesującego zbioru ćwiczeń fonetycznych, który trzeba poszerzyć, dopracować i opublikować.

Konkluzja

Recenzowana dysertacja z bardzo dużą nadwyżką spełnia warunki określone w art. 13. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule

w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. Zm.), stanowi oryginalne rozwiązanie problemu badawczego, pokazuje rozległy zakres wiedzy teoretycznej Doktoranta oraz liczne umiejętności w zakresie prowadzenia pracy naukowej (od etapu sformułowania problemu badawczego, gromadzenia materiału empirycznego, poprzez czynności analityczno-interpretacyjnych). W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie Pana mgra Andriia Brana do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ze względu na wysoką ocenę tej dojrzałej naukowo rozprawy składam wniosek do Rady Naukowej Dyscypliny Językoznawstwo Uniwersytetu Warszawskiego o jej wyróżnienie.

Jestem przekonany, że **praca ta w pełni zasługuje na druk** po dokonaniu wskazanych przeze mnie uzupełnień, korekt językowo-stylistycznych oraz uwzględnieniu uwag drugiej Recenzentki.

Kielce, 5 IX 2023 r.

Stanisław Cygan